

323(043.3)

A85

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ
ҲУЗУРИДАГИ ДАВЛАТ ВА ЖАМИЯТ ҚУРИЛИШИ
АКАДЕМИЯСИ**

Қўлёзма ҳуқуқида

ББК: 66.3 (5У)6

АСТАНАЕВ ҚУЛМАХАММАТ САНАЕВИЧ

**ЎЗБЕКИСТОН ЖАМИЯТИ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ НЕГИЗЛАРИ
ЯНГИЛАНИШИНИНГ ҒОЯВИЙ-СИЁСИЙ
МУАММОЛАРИ**

23.00.03 – Сиёсий маданият ва мафкура

**Сиёсий фанлар номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган
диссертация**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т И

Тошкент-2008

323(043,3)

A 85

Диссертация Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси И.Мўминов
номли фалсафа-хуқуқ институтида бажарилган

Илмий раҳбар: сиёсий фанлар доктори,
профессор Эргашев Ибодулла

Расмий оппонентлар: фалсафа фанлари доктори, профессор
Ширматова Гулсара
сиёсий фанлар номзоди
Жумаев Ойбек Чориевич

Етакчи ташкилот: Тошкент Молия Институти

Диссертация химояси «16» май 2008 йил соат 14⁰⁰ да
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият
қурилиши академияси қошидаги фан доктори илмий даражасини химоя этиш
учун ташкил қилинган Д.005.10.01 Бирлашган Ихтисослашган Кенгаш
мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 700003, Тошкент шаҳри, Ўзбекистон шох
кўчаси, 45)

Диссертация билан Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Давлат ва жамият қурилиши академияси кутубхонасида танишиш мумкин.

Диссертация автореферати 2008 йил 14 апрел
тарқатилди

Ихтисослашган кенгаш
илмий котиби, т.ф.н., доц.

У.Хайитов

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ УМУМИЙ ТАВСИФИ

Мавзунинг долзарблиги. Мустақил тараққиёт йўлининг энг муҳим ютуқлари миллий ғоя негизларини мамлакатимизнинг ижтимоий ҳаётига татбиқ этилиши билан боғлиқдир. Ўзбекистон ижтимоий ҳаётининг мафқуралар ва фикрлар хилма-хиллигига асосланиши, янгича ғоя ва қарашлар, иқтисоднинг ягона мафқура таъсиридан халос бўлиши, инсонлар ҳаётига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов таъкидлаганидек: "... буларнинг барчаси ҳақида ҳар тарафлама чуқур ёритиб ва исботлаб берадиган изланиш ва таҳлил бугунги кунда ҳам ўзининг долзарблиги ва аҳамиятини йўқотмаган..."¹.

Муаммонинг долзарблигига шу нуқтаи назардан ёндашганда, биринчидан, Ўзбекистон жамиятининг иқтисодий негизлари ва мафқура соҳасидаги ўзгаришларнинг характери, маъно-мазмунини ўрганишга бўлган заруратининг ҳамон сақланиб қолаётганлиги;

Иккинчидан, жамият иқтисодий негизларининг янгиланишида миллий ғоянинг муҳим омил эканлигини таҳлилий ўрганишга етарлича эътибор берилмаётганлиги;

Учинчидан, миллий ғоя ижтимоий-иқтисодий асосининг ягона коммунистик мафқура тамойилларидан тубдан фарқ қилишини чуқур англаб этилмаётганлиги;

Тўртинчидан, миллий ғоянинг ижтимоий-иқтисодий асосларини ўрганиш, унинг таркибий тузилмалари, жамият негизиди содир бўлаётган ўзгаришларнинг фуқаролик жамияти қурилишига таъсири билан боғлиқлиги;

Бешинчидан, миллий ғоянинг ижтимоий-иқтисодий асосларини ёки жамиятнинг иқтисодий негизидидаги ўзгаришларнинг миллий ғоя билан боғлиқ сиёсий мафқуравий жиҳатларини бир-бирига алоқадорлиги таҳлил этилган илмий тадқиқот ишларига эҳтиёжнинг мавжудлиги;

Олтинчидан, миллий ғоянинг ижтимоий-иқтисодий асослари билан боғлиқ янгиланишларнинг сиёсий-мафқуравий жиҳатларини республика вилоятлари ва тегишли ҳокимликларнинг мазкур йўналиш бўйича амалга ошираётган ишларини ўрганиб, тажрибаларини умумлаштириш заруратининг мавжудлиги;

Еттинчидан, жамият ижтимоий-иқтисодий негизларини янада ривожлантиришнинг ғоявий-сиёсий муаммоларининг ечимига қаратилган ҳулоса, амалий тақлиф ва тавсиялар ишлаб чиқишга бўлган заруратнинг мавжудлиги билан белгиланади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Ўзбекистон жамияти ижтимоий-иқтисодий янгиланишининг ғоявий-сиёсий муаммоларини ўрганиш бўйича қуйидаги йўналишларда илмий-тадқиқот ишлари амалга оширила бошланди:

¹ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққиёт йўли. -Т.: "Ўзбекистон", 2007, 4-бет.

• Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов томонидан жамият мафкураси ва миллий ғоя бўйича амалга оширилган ишлардир.¹ Унда муаммонинг назарий-концептуал асослари ўзининг ифодасини топган.

• «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар»ни концепциясининг ишлаб чиқилганлиги бўлди. Унда миллий ғоя ва мафқуралар тарихи, ҳозирги замонда инсон қалби ва онги учун кураш, Ўзбекистон тараққиёти билан боғлиқ мафқуравий муаммолар ҳамда миллий истиқлол мафқурасининг асосий ғоялари, уни халқимиз қалби ва онгига сингдириш йўллари ўз ифодасини топди.

Шунингдек, концепцияда, миллий ғоянинг асосларига, хусусан, унинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатига ҳам алоҳида ўрин берилганлиги амалга оширилаётган тадқиқот нуктаи назаридан ёндашганда муҳим аҳамиятга эга².

• Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар” фани бўйича ўқув дастурларини тайёрлаш ва таълим тизимига жорий этиш тўғрисида»ги 2001 йил 18 январдаги Фармойиши, “Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида”ги (2006 йил 25 август) қарори бўлиб, буларнинг барчаси тадқиқотларчилар зиммасига қуйидаги вазифаларни юклади: Бу борада мутахассис олимларимиздан А.А. Азизхўжаев³, Ў.Абилов⁴, Д.Алимова⁵, Х.Бобоев⁶, З.Ғофуров, Н.Жўраев⁷, М.Жакбаров⁸, А.Жалолов⁹, Муртазо Қаршибой¹⁰, Қ.Назаров¹¹, С.Отамуродов¹², У.Қорабоев¹³, И.Эргашев¹⁴, О.Аббосхўжаев, Н.Умарова, Р.Қўчқоровлар¹⁵ томонидан кенг қўламли ишлар амалга оширилди.

биринчидан, жамият мафқурасининг ўзига хос хусусиятларини асослаш ва унинг ягона ҳукмрон мафқурадан фарқли жиҳатларини кўрсатиб бериш;

иккинчидан, жамиятдаги турли мафқуралар, уларнинг кўринишларини, мақсад ва йўналишларини ўрганиш;

учинчидан, мафқура соҳасидаги ўзгаришларни, хусусан мафқура майдонидаги кураш билан боғлиқ жараёнларни геосиёсий, геомафқуравий нуктаи назардан ўрганиш;

тўртинчидан, миллий ғояни таълим-тарбия соҳасига жорий этиш, унинг миллий-маънавий, умумбашарий негизларини ўрганиш;

бешинчидан, миллий ғояни сиёсий маданият ва мафқура нуктаи назаридан ўрганишга қаратилган ишлардир.

¹ Миллий ғоя: назарий маълумлар. Хрестоматия. – Т.: “Академия”, 2007.

² Қаранг: «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар». –Т., «Ўзбекистон», 2000. 31-33, 50-бетлар.

³ Азизхўжаев А.А. Мустақиллик, ғурашлар, истиқболлар ва қувончлар. –Т., 2001; Чая узбек минн. –Т., Академия, 2003.

⁴ Абилов У. Миллий ғоя, маънавий омиллар. –Т., Милланинг, 1999.

⁵ Алимова Д. Инсоннинг тариси – ғоя ва мафқуралар тарғибидир. –Т., Янги аср авлоди, 2001.

⁶ Бобоев Х., Ғофуров З. «Миллий истиқлол мафқураси ва тараққиёт». –Т., Янги аср авлоди, 2001.

⁷ Жўраев Н. Мафқуравий изомунитет. –Т., Милланинг, 2001.

⁸ Жакбаров М. Қомил инсон ғояси. Тарихий-фалсафий таҳлил. –Т., «Абу Али Ибн Сино», 2000; Қомил инсон ғояси, Янги аср авлоди, 2002.

⁹ Жалолов А. Ўзбекистон: мустақиллик, маънавийт, мафқура. –Т., «Ўзбекистон», 1994

¹⁰ Муртазо Қаршибой. Бунёдкор халқ ғояси. –Т., «Маънавийт», 2001.

¹¹ Назаров Қ. Миллий истиқлол ғоясининг асосий мақсад ва вазифалари. –Т., 2001.

¹² Отамуродов С., Отамуродов С. Ўзбекистонда маънавий рудий тиланиш. –Т., “УАЖЕНТ” маркази, 2003.

¹³ Қорабоев У. Узбек халқ байрамлари. –Т., Шарқ, 2002.

¹⁴ Эргашев И. Тараққиёт фалсафаси. –Т., Академия, 2004.

¹⁵ О.Аббосхўжаев, Н.Умарова, Р.Қўчқоров. Мафқура полигонларидаги оқишув. –Т.: “Академия”, 2007.

Ушбу ўринда миллий ғояни ўрганиш бўйича Республикадаги турли институтлар, марказлар ҳамда жамоат бирлашмалари томонидан ўтказилган илмий-назарий, амалий конференциялар шунингдек, миллий ғоянинг илмий-амалий ҳамда тарғиботи технологияларига бағишланган кенг кўламли ишлар хусусида ҳам тўхталиб ўтиш жоиздир.¹

Муаммони ўрганилганлик даражаси шуни кўрсатадики, жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизлари янгилашнинг муҳим концептуал жиҳатлари, инсон ҳаётига таъсири билан боғлиқ ғоявий-сиёсий қарашлар таҳлил этилган илмий-тадқиқот ишлари етарлича эмас. Ҳамон айрим ҳолларда ижтимоий ҳаётнинг ривожланишига фақат иқтисодий ҳаёт, турмуш, муҳитнинг белгилловчилик роли нуктаи назаридан қараш ва баҳо бериш ҳоллари сақланиб қолмоқда. Бу ўз навбатида одамларнинг фаоллиги, ҳаёт тарзи, жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий, маънавий янгилашига ҳам маълум даражада салбий таъсирини кўрсатиб келмоқда. Буларнинг барчаси жамият ижтимоий иқтисодий асосларидаги ўзгаришларнинг миллий ғоя билан боғлиқ жиҳатларини янгича тамойиллар нуктаи назаридан тадқиқ этишни тақозо этади.

Диссертациянинг илмий тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг И.Мўминов номи фалсафа ва ҳуқуқ институтининг миллий ғояни ўрганиш бўйича илмий тадқиқот ишлари режасига киритилган ва тасдиқланган.

Тадқиқотнинг мақсади. Ўзбекистон жамияти ижтимоий-иқтисодий янгилашнинг миллий ғояга ҳос ўзгаришлар билан боғлиқ қонуниятлари ва унга таъсир этувчи омилларнинг ғоявий-сиёсий жиҳатларини ўрганишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари. Тадқиқотда қуйидаги вазифаларни амалга ошириш назарда тутилади:

- «Миллий ғоя», «ижтимоий ҳаёт», «иқтисодий ҳаёт», «миллий ғоянинг ижтимоий-иқтисодий асослари», «эркин ва фаровон ҳаёт» тушунчаларининг маъно-мазмунини тавсифлаш;
- “иқтисод” ва “сиёсат”нинг ягона мафқурадан холи эканлигини демократия ва ғоялар хилма-хиллиги нуктаи назаридан таҳлил этиш;
- жамият мафқураси ва ижтимоий-иқтисодий ҳаёт янгилашнинг ўзаро боғлиқлигини асослаш;
- миллий ғоя, эзгу, бунёдкор ғоялар ва жамият ижтимоий-иқтисодий асосларидаги ўзгаришларни таҳлил этиш;
- ижтимоий-иқтисодий ҳаёт, ғоя ва сиёсий мафқуранинг инсон ҳаётига таъсири билан боғлиқ турли хил қарашларни ўрганиш ва унга муносабат билдириш;
- жамият ижтимоий-иқтисодий негизларининг янгилашнинг янгича ғоявий ўзгаришлар, социал субъектлар ва сиёсий институтларнинг ғоявий-сиёсий мақсадлари билан муносабатини таҳлил этиш;

¹ Инсон маънавиятининг ҳаволалисини – фуқаролик жамияти шаклланишининг муҳим омилли. Республика илмий-амалий конференция материаллари. –Т.: “Фалсафа ва ҳуқуқ”, 2007. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар дугати. –Т.: “Академия”, 2007.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизларидаги янгилинишлар тизимида миллий ғоя тамойиллари ҳал этувчи аҳамиятга эга. У ўз-ўзича, стихияли жараён эмас, балки инсоннинг, турли ижтимоий субъектларнинг дунёқараши, ишонч ва эътиқоди, уни амалга ошириш йўллари, билим ва тажрибаси асосида амалга ошадиган объектив ва субъектив омилларни ўз ичига оладиган илмий далил ва асосларини кўрсатиб беради.

Тадқиқот натижаси одамлар сиёсий онги ва тафаккурида, шунингдек, жамиятда содир бўлаётган ғоявий-сиёсий ўзгаришларда ўз ифодасини топади. Миллий ғоя жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизлари билан боғлиқ айрим муаммоли масалаларни тўғри тушунишга ёрдам беради.

Шунингдек, тадқиқот натижалари “Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанини ўргатиш, уни ёшлар ва кенг жамоатчилик онгига сингдиришда, жойлардаги ижтимоий-иқтисодий масалаларнинг маънави, ғоявий-сиёсий томонларини тушунтириш ҳамда уларни ҳал қилишда муҳим аҳамият касб этади. Тадқиқотнинг хулоса ва тақлифлари маданий-маърифий тадбирларни ташкил этиш, миллий ғоянинг миллий ва умуминсоний негизларини ҳозирги замон фани ва ишлаб чиқариш технологияларидаги ютуқларни мамлакатимизнинг социал, ижтимоий-иқтисодий ҳаёт соҳаларига кенг татбиқ этиш билан боғлиқ ҳолда амалга ошириш алоҳида ўрин тутади.

Натижаларнинг жорий қилиниши. Тадқиқот натижалари муаллиф томонидан республика вилоятлари хусусан, Қашқадарё вилояти ва туманларида иқтисодиёт ва ижтимоий ривожлантиришнинг миллий ғоя билан боғлиқ жиҳатларини кўриб чиқиш ва ҳал этишда, маданий-маърифий тадбирларда, кенг жамоатчиликка миллий ғоянинг ижтимоий-иқтисодий асосларини тўғри тушунтириш, уларнинг ғоявий-сиёсий қарашларини шакллантиришга қаратилган хулосалари ҳаётда ўз татбиқини топган.

Ишнинг синовдан ўтиши. Тадқиқот натижалари Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси И.Мўминов номли фалсафа ва ҳуқуқ институти, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси, А.Қодирий номли Тошкент Давлат Маданият институти ҳамда Тошкент Давлат Иқтисодиёт университетининг илмий-назарий семинарларида, муҳокамадан ўтган ва ҳимояга тавсия этилган.

Натижаларнинг эълон қилинганлиги. Тадқиқот натижалари муаллиф томонидан тайёрланган «Миллий истиклол ғоялари - миллатлараро ҳамжиҳатлик омили» (Т.: 2003 й) ва “Иқтисодни модернизациялашнинг сиёсий-мафкуравий омили» (Т.: 2007 й) номли рисоаларида ҳамда “Жамият ва бошқарув” журналида чоп этилган иккита илмий мақолаларида, шунингдек, илмий-назарий конференциядаги чиқишларида эълон қилинган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Кириш, учта боб, олтига параграф, хулоса ва адабиётлар рўйхати ҳамда, 149 саҳифадан иборат.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг Кириш қисмида тадқиқот мавзунининг долзарблиги ва илмий ўрганилганлик даражаси, унинг предмети, объекти, мақсад ва вазибалари, янгилиги ҳамда назарий амалий аҳамияти билан боғлиқ жиҳатлари ёритилган.

Тадқиқотнинг биринчи боби “Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизини ўрганишнинг ғоявий-сиёсий жиҳатлари” деб номланади. Унинг биринчи параграфида “Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ва ғоявий-сиёсий негизининг ўзаро муносабати: тушунчаси, маъно-мазмуни” таҳлил этилади.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизлари янгиланишининг ғоявий-сиёсий муаммоси сиёсий ҳаёт, сиёсий муносабат ва жараёнлар билан узвий боғлиқ. Бу борада аввало, ғоя ва ижтимоий иқтисодий ҳаёт ўртасидаги муносабатни илмий таҳлил этиш, ягона мафкура ҳукмронлиги таъсирида шаклланган айрим қарашларга янгича ёндашув муҳимдир.

Тадқиқотда, жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизи хилма-хил шакллардаги мулкка миллий ғоянинг асоси сифатида қаралади.¹ Унинг ғоявий-сиёсий жиҳатлари таҳлил этилади. “Жамият ижтимоий-иқтисодий негизи”, “ғоя”, “иқтисод”, “мафкура” ва “сиёсат” тушунчаларининг ўзаро муносабати, ўзаро боғлиқ ва фарқли томонлари кўрсатилади.

Жамиятнинг ижтимоий ҳаётини ғоявий ва ижтимоий-иқтисодий негизларининг ўзаро муносабатини таркибий функционал, тизимли ўрганиш, унинг нафақат ғоявий, иқтисодий-ижтимоий, балки сиёсий жиҳатини ҳам ҳисобга олишни тақозо этади.

Тадқиқотда, жамиятнинг ғоя ва мафкуралар билан узвий боғлиқлиги умумэътироф этилган қарашлардан бири эканлиги таъкидланади. Шу маънода инсоният тарихининг ривожига ғоялар тарихи² сифатида қарашда ўзига хос маъно борлиги эътироф этилади.

Ижтимоий ҳаётда «Ягона ғоя ва мафкура»га даъво қилиш амалда унинг иқтисодий, сиёсий асосларини мафкуралашини оғиб келади. Тадқиқотда «ягона, ҳукумрон ғоя» билан миллий ғоя ўртасида фарқ таъкидланган ҳолда, «иқтисоднинг мафкурадан ҳоли» бўлиши тамойилга эътибор қаратилади.

Аммо, бундай қарашлар айрим ҳолларда баҳсли мунозараларга сабаб бўлмоқда. Бу жамият тарихида, фалсафий фикр ривожига «ғоя», «идея» билан «моддийлик», «моддият» ўртасидаги муносабат билан узвий боғлиқ бўлиб келган муаммодир. Яъни, жамият, табиат, инсон муносабатида «ғоя»вийлик «моддий»лик муносабати турли хил тушунилган. Бизнингча, бу узвий боғлиқликни тўғри ҳал этиш жамият ижтимоий-иқтисодий негизларидаги ўзгаришнинг ғоявий-сиёсий жиҳатларини, ўзаро муносабатини ҳолисона тушуниш, унинг ўрни ва роли тўғрисида янги ҳулосаларга келиш имконини берди.

¹ Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар луғати. –Т. “Академия”, 2007, 212-бет.

² Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. –Т. “Ўзбекистон”, 2000, 3-бет.

Мазкур бобнинг иккинчи параграфи “Жамият ижтимоий-иқтисодий негизига янгича ғоявий-сиёсий ёндашувлар ва қарашлар”нинг тахлилига бағишланган.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизи, мамлакатда амал қиладиган ғоявий қарашларга мос манфаатлар тизимида қарор топади. Ғоявий ва ижтимоий-иқтисодий ҳаёт соҳасидаги ўзгаришлар турли ижтимоий гуруҳнинг сиёсий қарашлари, мақсад ва манфаатларида ҳам акс этади.

Шунинг учун ҳам жамиятнинг ғоявий-мафкуравий соҳасида амал қилган асосий, устувор қоидалар, тамойиллар муҳим аҳамиятга эга.

Миллий ғояда фикрлар ва мафкуралар хилма-хиллигининг эътироф этилиши тамойили ижтимоий ҳаётнинг ривожланиши учун янги либерал демократик ғояларнинг қарор топишига олиб келди. Жамият иқтисодий ҳаётида мулк хилма-хиллигининг амал қилиши, бозор иқтисоди муносабатлари билан боғлиқ ижтимоий-иқтисодий, маънавий-ғоявий қарашлар инсон ҳаёти, унинг эркин меҳнат фаолияти учун зарур шароит яратиб бермоқда. Жамият маънавий-ғоявий, мафкуравий негизларидаги ўзгаришларнинг ижтимоий-иқтисодий янгиланишларга асосий омил, куч бўлиб таъсир кўрсатаётганлиги, иқтисодий ҳаётнинг ягона мафкура таъсиридан халос бўлиши, ижтимоий ҳаёт соҳаларидаги демократик ўзгаришлар, янгиланишларнинг моҳияти, афзалликлари тадқиқотда атрофлича ўрганилди ва тегишли хулосалар берилди.

Тадқиқотнинг иккинчи боби “Жамиятнинг демократик иқтисодий негизидаги ғоявий-сиёсий ўзгаришлар” деб номланган. Унинг биринчи параграфи “Жамиятни мулкнинг хилма-хиллигига асосланиши ва иқтисоднинг ягона мафкура таъсиридан ҳоли бўлиши”ни ўрганишга бағишланган. Бу ғоявий ўзгаришлар миллий ғоя билан боғлиқ ҳолда таҳлил этилган.

Жамиятнинг турли ғоялар ва хилма-хил мулкка асосланиши сиёсий мафкуравий ўзгаришларга ҳам ўз таъсирини кўрсатади. Натижада турли сиёсий институтлар фаолиятида хилма-хил мулкни англаш билан боғлиқ муносабатлар тизими шаклланади.

Жамиятнинг демократик иқтисодий негизга қурилиши режали иқтисод ва ягона мулк шакли билан боғлиқ ғоявий-сиёсий мақсадларнинг ўзгаришига иқтисоднинг ягона мафкурадан халос бўлишига олиб келди. Иқтисодни эркинлаштириш жараёни мулкнинг хилма-хиллиги орқали амалга оширилмоқда.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда яли ички маҳсулотнинг 76 фоизи, жумладан, саноат маҳсулотининг қарийиб 80 фоизи, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва чакана савдо айланмаси эса тўлиғича иқтисодиётнинг нодавлат секторида яратилмоқда. Юртимиздаги корхоналарнинг 90 фоизи хусусий ва кооператив мулк шаклига ўтган, уларда жами иш билан банд аҳолининг 77 фоизи меҳнат қилмоқда. Кичик ва хусусий бизнеснинг ЯИМ таркибидаги улуши 45 фоиздан ортиб бораётганлиги билан унинг ғоявий, ижтимоий-сиёсий аҳамиятига эътибор қаратилади.¹

¹ Қарағи. Қаримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тарихий ётуви. -Т.: “Ўзбекистон”, 2007, 40-бет.

Жамиятнинг турли хил ғоялар ва мафкураларга асосланиши инсонлар томонидан сиёсий воқелиқда турли хил ижтимоий манфаатларни ўзлаштириши, уни акс этишининг натижаси ҳисобланади. Сиёсий ғоялар, назария ва қарашлар турли-хил ижтимоий гуруҳ ва қатламларнинг манфаатларида ўз ифодасини топади. Буни, биринчидан, инсоннинг муайян бир ижтимоий гуруҳга мансублигини, ижтимоий бир хиллигини англаши; иккинчидан, ўзининг муайян ижтимоий гуруҳга мансублиги билан боғлиқ манфаатларини сиёсий ҳокимият билан муайян муносабатта киришмасдан амалга ошиши мумкин эмаслигини тушуниб етиши; учинчидан, инсон ўзининг муайян сиёсий позицияси мавжудлигини, фуқаролик мавқеини, ҳуқуқ ва эркинликларини ҳисобга олиши орқали ҳокимиятга таъсир кўрсатиш имкониятини ҳал этиши ва англаши муҳим аҳамиятга эга.

Тадқиқотда, жамият ижтимоий-иқтисодий, маънавий-мафкуравий соҳасининг демократик асосда қурилиши, боқимандалик ғоясидан қутилишда унинг ғоявий-сиёсий жиҳатларида муҳим роли мавжудлиги ўрганилиб, тегишли ҳулосалар берилади.

Мазкур бобнинг иккинчи параграфи **“Жамият демократик, ижтимоий-сиёсий институтларнинг мақсадларидаги ўзгаришлар”** таҳлиliga бағишланган.

Жамият ижтимоий-иқтисодий негизларига мос демократик ижтимоий-сиёсий институтларнинг шаклланиши билан уларнинг ғоявий мақсадларида ҳам ўзгаришлар содир бўлади. Агар, «ягона ҳукмрон, давлат мафкураси» амал қилса, шунга мос сиёсий мақсад, манфаатларни кўриш, сиёсий кадриятлар, руҳият ҳамда ижтимоий гуруҳ, қатламга мансублик ҳис этилади. Сиёсий ҳаётга, сиёсий тизимдаги ўзаро муносабатларга ҳам шу мезон ва тамойилларга амал қилган ҳолда баҳо берилади. Бундай шароитда айниқса: 1) давлатга тобелик, унинг кучига сажда қилиш, ундан эҳсон қутиш билан боғлиқ ҳолатлар содир бўлади; 2) сиёсий онгда ҳам, манфаатларни англашда айрим синфнинг мавқеи устун бўлиб туради; 3) ҳаммага ягона ғоя, мақсад ва манфаатлар устунилиги сингдирилади; 4) инсон ва унинг манфаатлари реал ҳаёт, сиёсатдан четда қолади; 5) сиёсий ҳаётга бир томонлама мафкуравий ақидалар билан баҳо бериш, унинг ноҳолисона тарғиботи кучаяди. Натijaда инсон сиёсатдан узоқлашади, унинг туб моҳиятини англаб етишда муайян қийинчиликлар пайдо бўлади.

Мустақиллик мазкур ғоявий мақсадлар яширинган сиёсатни фoш этди. Сиёсат инсон манфаатларига хизмат қила бошлади. Бундай ёндашув турли ижтимоий гуруҳлар, қатламларнинг сиёсий онгига ўзига хос янгича қараш ва ёндашувни шакллантирди. Бугунги ижтимоий гуруҳлар, қатламлар онгида, мақсадида масалан, синфий қараш, бирон - бир гуруҳ манфаатини иккинчисидан устун қўйиш каби салбий ҳолатлар учрамайди. Ягона мулк шаклини тан олиб, бошқа шакллари инкор этиш ғояси ҳам бегона; уларнинг турли мулк соҳаларидаги фаолиятлари билан бирга, уларни кўпроқ муштарак ғоявий-сиёсий мақсадлар ҳам боғлаб туради. Шунинг учун ҳам «Сиёсий онгни шакллантиришда инсонни маълум гуруҳга мансуб бўлиши, сиёсий ҳокимиятга, ҳаётий мавқега эгаллиги муҳимдир. Шунинг учун инсон

каерда яшашдан қатъий назар, аввало маълум гуруҳга мансуб бўлади ва шу орқали у ёки бу партияда, сиёсий ҳаракатларда иштирок этади, ўз манфаати ҳамда гуруҳ манфаати, қарашларини, мавқеини ҳимоя қилади»¹. Бугунги кунда очик ва кучли фуқаролик жамиятини аҳолининг турли ижтимоий гуруҳлари ва кенг қатламлари манфаатларини ўзида ифода этадиган мустақил ва барқарор нодавлат ноτιжорат ташкилотлар, эркин оммавий ахборот воситалари ва бошқа фуқаролик жамияти институтларининг ривожланган тизимсиз тасаввур этиб бўлмайди. Натижада, бугун “Энг муҳими, аҳолининг онги тафаккурида туб ўзгаришлар рўй берди, уларнинг узок йиллар мобайнида коммунистик ва Совет мафқураси тамойиллари асосида шакллантирилган фикрлаш тарзи ва дунёқараши, бир сўз билан айтганда, одамларнинг ўзи ўзгарди”²

Тадқиқотнинг учинчи боби “Миллий ғоя ва жамият ижтимоий ҳаёти соҳасидаги янгиланишлар: муаммолар ва ечимлар” - деб номланади. Унинг биринчи параграфида “Миллий ғоя ва ижтимоий ҳаётда мафқуралар хилма-хиллигининг амалга оширилиши” ўрганилади.

Тадқиқотда жамиятнинг ижтимоий ҳаёти соҳаларини мафқуралар хилма-хиллиги билан узвий боғлиқлиги таҳлил этилади. Чунки, ижтимоий ҳаёт инсонларнинг турли-хил мақсад ва манфаатлари, уларнинг ўзаро социал негизида: оила, оилавий муносабатлар, турмуш шароити имкониятлари даражаси ҳамда уларга хизмат кўрсатишни ташкил этиш билан боғлиқ соҳалар орқали одамлар миллий ғоянинг бош ғояси яъни, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш, озод ва обод Ватан билан боғлиқ шарт-шароитлар, имкониятлар даражасига эга бўлиб борадилар. Уларнинг кундалик ҳаёт шароитидаги ўзгаришлар орқали миллий ғоянинг амалий ифодасини кўрадилар, унга ишонч ҳосил қиладилар.

Аҳоли реал даромадларининг 2006 йилда 2000 йилга нисбатан 2.5, 1992 йилга нисбатан эса ўртача 12 баробар ошганини таъкидлаш лозим.

Бугунги кунда юртимизда замонавий меҳнат бозори шаклланди. Мустақиллик йилларида 5 млн.дан ортиқ янги иш ўринлари ташкил этилди. Уларнинг 70 фоизидан зиёди саноат ва хизмат кўрсатиш соҳаларига тўғри келади.³

2006 йилда ишсизлик даражасининг 5,3 фоизгача камайгани ҳам ижтимоий ҳаётда амалга оширилаётган ўзгаришларнинг ўзига хос натижасидир.⁴

Халқимиз турмуш шароитини яхшилашга доир чора-тадбирлар тизимида соғлиқни сақлаш ва аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш, ижтимоий ҳимоя алоҳида ўрин тутаети. Шу маънода, миллий ғоя, ижтимоий ҳаёт турли соҳаларининг бир-бири билан боғлиқ эканлигини ҳисобга олиш тақозо этилади.

Миллий ғоя ижтимоий ҳаёт соҳалари орқали ҳам инсонлар, турли ижтимоий гуруҳ ва қатламларнинг мақсад, манфаатларида ўз ифодасини

¹ Эргашев И. Қудуққ сиёсий-ижтимоий жараёндар тизимида Сиёсий фалсафий таҳлил. –Т.: «Нарк» нашриёти, 1998, 129-бет.

² Каримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққиёт йули. –Т.: “Ўзбекистон”, 2007, 29-30-бет.

³ Ушда жойда. 41-бет.

⁴ Ушда жойда. 47-бет.

топади. Бу эса жамият ва мафкуралар хилма-хиллигининг узвий алоқадорлиги билан боғлиқдир. Ижтимоий ҳаётнинг ўзига хос хусусиятларидан бири бўлган. Шу маънода ҳар қандай эзгу ғоя ижтимоий характерга эга бўлиб, руҳиятга ижобий таъсир кўрсатади, жамият ва одамларни ҳаракатга чорлайди. У аниқ мақсад-муддао сари етаклайдиган кучга эга эканлиги билан характерланади. "...пировард мақсадимиз бўлган озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш борасидаги интилишларимизда... илмий асос миллий ғоя, миллий мафкурадир".

Тадқиқотнинг охириги параграфи "Жамиятнинг ғоявий-сиёсий соҳаларини янада демократиялаштириш: муаммолар ва ечимлар" деб номланади.

Жамиятдаги турли-туман ижтимоий-сиёсий кучлар ўз сиёсий ғоялари билан ижтимоий ҳаётнинг янада демократлаштиришга хизмат қилади. Шу нуқтаи назардан қараганда, бугун мамлакатимизда 5 мингдан ортиқ нодавлат ноtijорат ташкилот, 870 дан зиёд газета ва журнал, 100 га яқин давлат ва нодавлат телерадиостудияси фаолият кўрсатаётганлиги ижтимоий муаммоларни кўришга, унинг асосларини янада демократлаштиришга қаратилгандир². Жамият ҳаётини демократлаштиришда, модернизациялашда сиёсий партиялар ролининг янада кучайиши устувор аҳамият касб этади. Тадқиқотда, ижтимоий соҳанинг ривожини ғоявий-сиёсий жиҳатдан алоҳида аҳамиятга эга бўлганлиги учун ҳам, унинг асосларини "ҳамма нарса инсон учун, унинг келажаги учун" деган эзгу тамойилларни тўлиқ амалга ошириш биз учун доим энг муҳим вазифа бўлиб келган ва бундан кейин ҳам шундай бўлиши таъкидланиб, айрим муаммоларнинг ечим йўллари кўрсатиб берилади. Шунингдек, унда жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёт соҳасида мафкуранинг янада демократлашиб бориши турли хил ёт ва бегона ғояларнинг олдини олишда муҳим ўрин тутиши ўқитиб ўтилган.

Мамлакатимизда янги демократик давлат барпо этилди. Ҳозирги сиёсий ва иқтисодий ҳаёт, давлат ва жамият қурилишининг барча жабҳаларини янада демократлаштириш ва эркинлаштириш, фуқароларнинг сиёсий, иқтисодий фаоллигини ошириш ижтимоий ҳаёт соҳасининг ривожланиши орқали ғоявий-сиёсий нуқтаи-назардан янада демократлаштиришини билдиради. Унинг миллий ғоя мақсадлари билан боғлиқ муштарак жиҳатларини инсонларнинг ишонч ва эътиқодини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Демократик тамойилларга алоҳида аҳамият бериш, ижтимоий ҳаёт, иқтисодий соҳадаги ижобий ўзгаришлар ҳам ўзининг ижобий натижасини беради. Мамлакатимизда эркин ва фаровон ҳаёт қуришдек эзгу мақсадларни амалга ошириш ҳамда мавжуд айрим муаммоларнинг ечимини топишга хизмат қилади.

¹ Миллий ғоя назарий манбалар. (Хрестоматия). –Т.: "Академия", 2007, 184-бет.

² Каримов И.А. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тараққоёт йўли. –Т.: "Ўзбекистон", 2007, 36-бет.

ХУЛОСА

Ҳозирги давр, мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий - маданий ҳаёти чуқур демократик, ғоявий-мафқуравий ўзгаришлар билан характерланади.

Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва тараққиёти учун асос бўлиб келган ғоявий парадигмалар ўрнини миллий ғоя билан боғлиқ янгича қарашлар, концепциялар олмақдаки, бу ижтимоий иқтисодий ҳаётнинг янгилианишини ғоя ва мафқура билан боғлиқ хусусиятларини англашда янгича йўналиш беради. Миллий ғоя Ўзбекистон жамияти ижтимоий ҳаёт соҳаларига янгича тамойилларни олиб кирди. Бу мафқуралар хилма-хиллиги тамойили билан узвий боғлиқ бўлиб, ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг эркинлашувига, хусусий мулкнинг ҳаётимизга сингиб, унга мос онг ва тафаккур, қарашлар билан боғлиқ ўзгаришларни амалга оширишга кенг имкониятлар яратиб берди.

Жамият тараққиёти ва инсониятнинг тарихи турли хил ғоялар билан ижтимоий ҳаёт ўртасида узвий боғлиқлик мавжудлигини, жамият бор экан мақсадсиз бўлмаслигини тасдиқлаб келмоқда. Аммо, жамиятлар ҳам, уларнинг ўзларига мақсад қилиб олган ғоялари ҳам турли хил ғоя ва мафқуралар билан яшаб келган ва келмоқда. Шунда ғоя ва мафқураларнинг инсонлар ҳаётига турли хил таъсир кўрсатиши мумкинлиги ҳолати, фикр билан фикр, ғоя билан ғоя, мафқура билан мафқуралар ўртасида фарқ борлигини англашга ундайди. Мафқураларнинг жамият ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-маданий ҳаётига таъсири нуқтан назаридан «эзгу» ва «ёвуз» ёки «бунёдкор» ва «тажовузкор» мафқураларга бўлиб қараш аъъанасига қўшилиш мумкин.

Эзгулик ва бунёдкорлик ғояларининг мазмунини фарқлаш муҳимдир. Бунёдкорлик билан боғлиқ ғоявий ўзгаришлар, жамият тараққиётига инсонлар манфаатига, эзгу-мақсадларига хизмат қилган. «Ёвуз» ёки «тажовузкор» мазмундаги ғоялар, мақсадлар эса аксича жамият тараққиётига, ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришларга ўзининг салбий таъсирини кўрсатган. Бу эса халқлар ҳаётида таназзул, йўқотишларга, ўзаро низо ва ихтилофларга, ғоявий курашларга олиб келган.

Бугун ғоя ва мафқурадаги ўзгаришларда «ягона мафқура» ва «мафқуралар хилма-хиллиги» ҳамда «ижтимоий ҳаёт», «иқтисодий», «сиёсий ҳаёт» муносабатига эътиборни қаратиш муҳим. Агарда ижтимоий ҳаёт ягона мафқуравий ақидаларга асосланган бўлса, бундай жамият эркин ривожланмайдди. Собиқ совет даврида ҳўкмрон бўлган «якка коммунистик мафқура» билан боғлиқ ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маданий ҳаёт тарзи бунга аниқ мисол бўла олади.

Мустақиллик туфайли Ўзбекистон ижтимоий ҳаёти ривожланиши мафқуралар ва фикрлар хилма-хиллигига асослана бошлади. Бу жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий негизларининг ривожланиши ва тараққиёти учун ғоявий жиҳатдан чексиз имкониятларни юзага чиқариш, инсонлар салоҳиятидан фойдаланиш, у ёки бу муаммони «бир хил», «белгичлаб

қўйилган» стандарт, режа, андозалар асосида эмас, унинг турли хил йўллари, шарт-шароитларини, омилларини ҳисобга олган ҳолда ёндашиб ҳал этиш имкониятини беради. Энг муҳими, ғоя ва жамият ўртасидаги боғлиқлик янгича концептуал асосида, муносабатда ўзининг ечимини топа бошлади.

Инсон онги ва тафаккурининг жамият ҳаётига фаол таъсири билан боғлиқ янги ғоялар, қарашларнинг устувор аҳамиятига эътибор берилди бошланди. Бунга назарий-методологик жиҳатдан ёндашганда уни И.А.Каримовнинг «онг ва тафаккур ўзгармаса ҳаёт ўзгармайди» деган ғоявий концептуал фикрида аниқ кўриш мумкин. Шунинг учун ҳам ҳар бир инсон ўзида демократик онг ва тафаккурни, ғояни шакллантириши муҳим. Чунки, «Демократик тафаккур – жамиятни ҳар қандай диний ақидапарастлик оғуси таъсиридан фориғ этишга қодир». Демократик тафаккур эса, жамият ҳаётида миллий ғоя тамойилларига, мафкуралар хилма-хиллигига асосланади. Унга амал қилиш ижтимоий ҳаётда муҳим асосдир.

Тадқиқот натижалари бўйича қуйидаги хулоса ва амалий таклиф, мулоҳазаларни билдириш мумкин:

- 1) Миллий ғоя мавҳум ва фақат назарий тушунча бўлмасдан уни халқнинг ўтмиши, маданияти негизлари, онг ва тафаккури, мақсад ҳамда манфаатлари билан узвий боғлиқ ҳолда ижтимоий ҳаёт соҳаларида, турмуш тарзи, миллий тараққиёт негизларида ўзининг аниқ ифодасини топади;
- 2) Миллий ғоя ижтимоий-сиёсий ҳаёт соҳаларида фуқароларнинг фаол иштирок этишида аниқ намоён бўлади. Сиёсий маданияти билан боғлиқ миллий хусусиятлар миллий ғоя негизларида ўзининг маънавий кучини намоён этади;
- 3) Ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларни амалга ошириш республика, вилоят, туман ва шаҳар, қишлоқларнинг барча бошқарув бўғинлари, марказий ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, жамоат бирлашмалари, ўзини ўзи бошқариш институтлари тузулмалари фаолияти орқали миллий ғоя аниқ намоён бўлади. Шунинг учун ҳам миллий ғоя тарғиботи ва ташвиқотига алоҳида эътибор бериш ижтимоий ривожланишни таъминлашда муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Унга амалий фаолиятда алоҳида аҳамият бериш билан боғлиқ тадбирларни амалга ошириш керак;
- 4) Республикада миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини оширишга қаратилган чора тадбирлар, унга давлат миқёсида аҳамият берилаётганлигини, унинг ижтимоий масъулиятини кўрсатади. Шуни ҳисобга олиб, тегишли мутасадди масъул шахслар ўзларининг аниқ дастурий иш режаларига эга бўлиши, уни ҳар бир жойнинг ижтимоий-маданий хусусиятларини ҳисобга олиб ишлаб чиқиши зарур;
- 5) Республика маънавият ва маърифат Кенгашининг миллий ғоянинг илмий-амалий асосларини ўрганиш ҳамда маънавий тарғибот-ташвиқотнинг самарадорлигига эришишда уни ижтимоий-иқтисодий, сиёсий маданий ҳаёт негизлари билан, ундаги ўзгаришлар, муаммолар ҳамда истиқболли йўналишлари билан боғлаб амалга ошириш орқали ўзгаришларни кенг жамоатчиликка етказиш тадбирларини кўришлари муҳим аҳамият касб этади.

Бу Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётида эришяётган ютуқларини дунё ҳамжамиятига холисона етказишга Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёти, салоҳияти тўғрисидаги айрим ноҳолисона қарашларнинг ўзгаришига хизмат қилади;

6) Жамиятда фуқароларимизнинг мустақил ва эркин фикрлаш, баҳс-мунозара юритиш кўникмаларини оширишга алоҳида эътибор қаратиш, миллий ғоя билан ижтимоий ўзгаришларни узвийликда кўриш ва идрок этиш маданиятини, масъулиятини шакллантириш муҳим;

7) Миллий ғоя умуминсоний ғояларининг инсонпарварлик моҳиятини ижтимоий ҳаёт соҳалари орқали кўрсатиш асосида мустақиллик биз учун энг олий кадрият, уни асраб-авайлаш эса ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз эканини фуқароларнинг қалби ва онгига чуқурроқ сингдириш;

8) Миллий ғояга зид бўлган ақидапарастликни, ёлғон ва сохта ғояларни фош этадиган ижтимоий ҳаёт билан боғлиқ далиллардан кенг фойдаланиш, одамларда демократик тафаккур тарзини юксалтириш борасида амалга ошириляётган ўзгаришларни эркин ва фаровон ҳаёт куриш максадлари билан муштараклигини кенг жамоатчилик томонидан тўлиқ англаб етилишига эришиш;

9) Миллий ғоя ва ижтимоий ҳаёт ўзгаришлари тўғрисида кенг жамоатчиликнинг фикрини, кайфиятини билиб туриш учун социологик сўровларни мунгазам ташкил этиш зарур;

10) «Ижтимоий фикр» жамоатчилик фикрини ўрганиш марказининг фаолиятини миллий ғоянинг ижтимоий ҳаёт билан боғликлигини ифодаловчи сўровномаларни янада жонлантириш муҳим. Бу борада амалга ошириладиган тадқиқотларда республикамизнинг барча минтақаларини, барча қатламларини айниқса, қишлоқ аҳолисини камраб олишга ҳаракат қилиш зарур;

11) Ижтимоий, маданий, сиёсий миллий-маънавий кадриятларимизни кенг жамоа онгига сингдириш, уларда умумбашарий тамойилларга нисбатан ишонч ва эътиқодни мустаҳкамлашни ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар ва социал соҳа билан боғлиқ ҳолда амалга ошириш;

12) Миллий ғояни ўрганишни, уни тарғибот ва ташвиқот этишни яхшилаш, уни ижтимоий ҳаёт ютуқлари билан боғлаб тушунтиришга эришиш ўзининг ижобий натижаларини берайиша шабҳасиздир.

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Диссертация натижалари тадқиқотчининг куйидаги мақолаларида ўз ифодасини топган.

1. Астанаев Қ.С. Миллий истиқлол ғоялари – миллатлараро ҳамжихатлик омилли. Рисола. Т.: 2003, 3,25 босма табоқ.
2. Астанаев Қ.С. Миллий ғоя ва ижтимоий ҳаёт. // Жамият ва бошқарув. 2006 йил № 4. 93-94-бетлар.
3. Астанаев Қ.С. Халқ фаровонлиги - олий максад. // Жамият ва бошқарув. Махсус сон. 2006, 86-87-бетлар.

4. Астанаев Қ.С. Иқтисодийни модернизациялашнинг сиёсий мафкуравий омиллари. -Т.: “Фалсафа ва ҳуқук” нашриёти, 2007, 32-бет.
5. Астанаев Қ.С. Демократиянинг ҳозирги даврдаги миллий ва умуминсоний жиҳатлари. Қаранг: “Инсон манфаатининг ҳимояланиши - фуқаролик жамияти шаклланишининг муҳим омили.” Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. (27 апрель, 2007 йил) “Фалсафа ва ҳуқук” нашриёти. Т.: 2007, 59-61-бетлар.
6. Астанаев Қ.С. Эркинлаштириш - иқтисодий тараққиёт омили. Қаранг: Жамият. Цивилизация. Давлат: ижтимоий-тарихий тараққиёт омиллари. Илмий назарий конференция материаллари тўплами. 13-14 апрель, 2007 йил. Т.: 2007, 339-340-бетлар.

**Сиёсий фанлар номзоди илмий даражасига талабгор Астанаев
Қўлмахаммат Санаевичнинг 23.00.03. – Сиёсий маданият ва мафкура
ихтисослиги бўйича “Ўзбекистон жамиятининг ижтимоий-иқтисодий
негизлари янгиланишининг ғоявий-сиёсий муаммолари” мавзuidaги
диссертациясининг**

РЕЗЮМЕ СИ

Таянч сўзлар: Ўзбекистон жамияти ижтимоий-иқтисодий негизлари, мулкнинг турли-хил шакллари, ғоя ва мафкура, миллий ғоя ва мафкуралар хилма-хиллиги, ягона мафкура, миллий ғоянинг жамият ҳаётига таъсири, ғоявий-сиёсий муаммолар.

Тадқиқот объекти. Ўзбекистон жамиятининг ғоявий, ижтимоий-иқтисодий ҳаёти, социал гуруҳлар, сиёсий институтлар мақсад ва манфаатларининг турли ғоялар билан боғлиқ кўринишлари, сиёсий мафкуравий жараёнлар ташкил этади.

Ишнинг мақсади. Жамият ижтимоий-иқтисодий янгиланишининг ғоявий-сиёсий жиҳатларини, мафкура билан боғлиқ қонуниятларини, унга таъсир этиш омилларининг ўзаро муносабатининг ғоявий-сиёсий, мафкуравий жиҳатларини ўрганишдан иборат.

Тадқиқотнинг предмети. Жамият ижтимоий-иқтисодий негизларининг миллий ғоя билан ўзаро боғлиқлиги ҳамда турли ижтимоий гуруҳлар мақсад ва манфаатларининг намоён бўлиш қонуниятларининг ғоявий-сиёсий жиҳатларини ўрганишдир.

Тадқиқот усуллари. Тадқиқотда Республика ижтимоий-иқтисодий янгиланишининг ғоявий-сиёсий жиҳатлари билан боғлиқ фактик маълумотларни таҳлил этиш, қиёслаш, кузатиш усулларидан фойдаланилди.

Олинган натижалар ва уларнинг илмий янгиллиги. Миллий ғоя ва жамият ижтимоий-иқтисодий негизларидаги ўзгаришларнинг сиёсий, мафкуравий таъсирини мамлакатда эркин, демократик, фуқаролик жамияти қурилиши билан боғлиқ жиҳатларини сиёсий маданият ва мафкура нуқтаи назаридан ўрганилганлигидир.

Татбиқ этиш даражаси ва иқтисодий самарадорлиги. Диссертациянинг асосий хулоса ва қондалари мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий соҳасида, маданий-маърифий ишларда, шунингдек, илмий мақола, рисола ҳамда илмий-амалий конференцияларда ўзининг татбиқини топган. У инсонларнинг миллий ғояга ишонч ва эътиқоди орқали ижтимоий-иқтисодий ҳаётда иқтисодий самарадорликни оширишга ижобий таъсир кўрсатиши шубҳасиз.

Қўлланиш соҳаси. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим муассасаларида миллий ғояни ўқитишда, миллий ғоя ва маънавий-маърифий ишлар билан боғлиқ тадбирларда, Республика ва маҳаллий давлат ҳокимияти фаолиятидаги ижтимоий-иқтисодий соҳа билан боғлиқ масалаларни ҳал этишда, миллий ғоянинг илмий-амалий асосларини ишлаб чиқишда, мафкуравий тарғибот соҳасида қўллаш мумкин.

Резюме

Диссертации Астанаева Кулмахаммата Санаевича на тему: **“Идейно-политические проблемы обновления социально-экономических основ общества Узбекистана”** на соискание учёной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03. – политическая культура и идеология.

Ключевые слова: социально-экономические основы общества Узбекистана, разнообразные формы собственности, идея и идеология, национальная идея и разнообразность идеологий, единая идеология, влияние национальной идеи в жизни общества, идейно-политические проблемы.

Объект исследования: Национальная идея, социально-экономическая жизнь общества Узбекистана, социальные группы, виды взаимосвязи целей и интересов политических институтов с различными идеями, политические идеологические процессы.

Цель работы: изучение и анализ идейно-политических аспектов социально-экономического обновления общества, закономерностей, связанных с национальной идеей, идейно-политических аспектов взаимоотношения факторов, влияющих на него.

Методы исследования: анализ и синтез, сравнение, наблюдение.

Полученные результаты и их новизна: В ходе работы выработаны выводы и практические рекомендации по идеологическо-политическим проблемам национальной идеи и обновления социально-экономических основ общества.

Практическая значимость: заключается в том, что результаты исследования могут быть использованы в более глубоком изучении данной проблемы, а также в духовно-просветительских мероприятиях и в учёте важнейших аспектов социально-экономического обновления общества.

Степень внедрения и экономическая эффективность: основные выводы и положения диссертации нашли свое внедрение в социально-экономической сфере страны, в культурно-просветительской работе, а также в научных статьях, монографиях и докладах в научно-практических конференциях. Все это через укрепление веры и убеждений человека к национальной идее положительно влияет на повышение экономической эффективности в социально-экономической жизни общества.

Область применения: материалы диссертации могут быть применены в сфере идеологической пропаганды, в разработке научно-практических основ национальной идеи, в решении проблем, связанных с социально-экономическими сферами республики и местных государственных органов, а также в процессе преподавания национальной идеи в ВУЗах Республики Узбекистан.

**Thesis of Astanaev Kulmahammad Sanaevich on the scientific degree
competition of the candidate of political Sciences, specialty: 23.00. 03 Political
culture and ideology subject "Idea-political issues of renovation of Uzbekistan
Society social-economic basics"**

RESUME

Key words: Social-economic basics of society of Uzbekistan, various forms of property idea and ideology, national idea, and diversity of ideology, unique of ideology. The influence of national ideas to the life of society, ideological political problems.

Subject of inquiry: National ideology, Social economic life society of Uzbekistan, social groups, kinds of interconnection aims and interests of political institutes with diversity ideas, political ideological processes.

Aim of the inquiry: investigation and analysis of ideological-political aspects of social-economical renovation of the society, legal connection with the ideology, ideological, ideological-political interconnection factories, influencing to it.

Methods of inquiry: analysis and synthesis, comparison and observation.

The results achieved and their novelty: Some practical recommendations on ideological-political problems of national ideas and renovation of social-economical basics of society has been worked out in the dissertation work.

Practical value: The results of the work can be used in the serious studying of the given problems and also in ideological educational activity concerning the important aspects of the social-economical renovation of the society.

Degree of embed and economical effectivity: the fundamental conclusions and content of the work has found its realization in social-economical sphere of the country in cultural-educational works and also in the scientific articles, monograph, in reports of the scientific practical conferences. This wire confidence and belief of the person positively affects to the improvement of economic efficiency in social economic life.

Sphere of usage. Materials of sphere of ideological agitate in working out of scientific-practical basics of national ideas, in solving problem, concerning with social-economical sphere of the republic and local state organizations and also in the process of teaching of national ideas in high educational systems of the Republic of Uzbekistan.

Босишга рухсат этилди: 07.04.08. Бичими 60x84¹/₆.
Офсет усулида чоп этилди. «Times New Roman» гарнитураси.
Босма тобоғи 1,0. Адади 100. Бюртма № 157

«Fan va texnologiyalar Markazining bosmaxonasi» да чоп этилди.
700003, Тошкент ш., Олмазор кўчаси, 171-уй.